

Literatura i arts plàstiques: Jaume Ferran i Palau Ferré. Una primera aproximació.

Francesc Marco Palau*

Màster en Història de Catalunya UAB

RESUM

L'estudi és una aproximació a la vinculació personal entre Jaume Ferran i Palau Ferré. El poeta cerverí i el pintor de Montblanc, marcats per les universitats nord-americanes i la París artística respectivament, són exemple de la relació intel·lectual i vital entre literatura i arts plàstiques. En aquestes pàgines, s'analitza per primera vegada el vincle d'amistat existent entre el membre del nucli poètic català de la segona generació de postguerra i el pintor, escultor i ceramista de les avantguardes europees.

PARAULES CLAU

Palau Ferré, Jaume Ferran, pintura, poesia, segle XX.

ABSTRACT

This study is an examination of the personal relationship between Jaume Ferran and Palau Ferré. The poet from Cervera and Montblanc's painter, marked by American universities and artistic Paris respectively, are examples of the intellectual and vital relationship between literature and arts. In this paper, we analyze for the first time the bond of friendship between the poetic core member of the Catalan postwar second generation and the painter, sculptor and ceramist of the European avant-garde.

KEY WORDS

Palau Ferré, Jaume Ferran, painting, poetry, 20th century.

* Francesc Marco Palau és llicenciat en Història a la Universitat Rovira i Virgili (2012) i màster en Història de Catalunya a la Universitat Autònoma de Barcelona (2013). Centra les seves investigacions en la ideologia, la societat i les cultures polítiques actuals. En l'àmbit artístic és estudiós de Palau Ferré, del qual ha publicat diversos articles acadèmics i de divulgació. Adreça de contacte: francesc.marco@estudiants.urv.cat

1. Introducció

Les línies que segueixen són una primera aproximació a la vinculació entre el poeta Jaume Ferran i el pintor Palau Ferré. Sense voluntat d'exhaustivitat ni comparativa, l'autor pretén mostrar, en aquest binomi, dues evolucions vivencials diferents dins del món cultural català, amb certes similituds vitals, que conflueixen a la segona meitat de segle. A partir d'endinsar-nos en la imatge que la societat civil tenia de Palau Ferré, trobem també la personalitat oberta i sincera de Jaume Ferran.

L'estudi mostra un exemple de connexió personal entre la literatura del XX i l'art contemporani del nostre país. Visites estiuenques, felicitat de joventut i pensaments en certs aspectes comuns, portaran a la connexió intel·lectual entre ambdós. D'arrels distintes i projeccions marcades pels propis ritmes, la seva coneixença és gratificant i juntament amb Carmen, dona de Ferran, amics i altres coneguts, gaudiran de les converses apassionants i valoraran la poètica de les arts plàstiques.

Són diverses les fonts històriques emprades per a aquesta recerca. Bibliografia específica sobre Palau Ferré, com els llibres monogràfics que se li han dedicat; i al voltant de Jaume Ferran, bàsicament els seus dos volums autobiogràfics: *Memòries de Ponent* i *Diari de Tardor*, així com llibres de memòries d'altri. També per ambdós, articles en revistes acadèmiques i culturals així com actes de congressos. A més, la tasca d'hemeroteca hi ha estat present, amb un paper determinant de les cròniques periodístiques del moment. Fonts orals de gran interès han complementat les bases documentals esmentades. D'aquesta manera, les entrevistes realitzades per a l'ocasió han servit perquè, per primera vegada, Jaume Ferran i Rosa de les Neus Palau, neboda de Palau Ferré, detallin aquest vincle personal des del record del pas dels anys.

Així, "Literatura i arts plàstiques: Jaume Ferran i Palau Ferré. Una primera aproximació" és una nova aportació que ajuda a complementar l'estudi biogràfic d'ambdues personalitats per a la història catalana, i universal, del segle XX, que *Miscel·lània Cerverina* ofereix a la comunitat científica, estudiosos i lectors encuriosits a partir de les dues singularitats tractades. En paraules de vint anys enrere de Montserrat Pont Tarragó, estudis com aquest poden servir per "donar a conèixer a l'opinió pública l'obra extensa, engrescadora i

testimonial, encara que desconeguda, de Jaume Ferran, poeta de casa nostra”.¹ També, és clar, la de Maties Palau Ferré. Com dèiem, aquestes no són més que les primeres lletres d’un vincle interdisciplinari sobre el qual l’autor ja hi està treballant.

2. *Anar a estudiar a Barcelona*

A la Catalunya de la postguerra, l’olor a pólvora, la sang vessada i l’enyor dels que havien hagut de marxar i d’aquells que no havien pogut fer-ho, era present als cors i a la ment de la població, que volia passar pàgina i començar de nou. Els records de la Guerra eren durs i les prioritats diàries feien oblidar el mitjà termini. No era temps per a idealistes, molts somnis s’havien fos aquell juliol, que encara era proper. Tot i així, singularitats particulars en els seus àmbits comencen a sorgir a partir dels cinquanta i se sumaran, ben aviat, als intel·lectuals consolidats d’abans del conflicte bèl·lic que, o bé viuen escèptics a l’interior, o bé conspiren contra el règim, anhelant futurs democràtics. Els exiliats, s’articulen lluny de les nostres fronteres, i intenten mantenir la vinculació sentimental amb el seu país on esperen tornar, si pot ser, aviat.

A primers dels cinquanta, joves de comarques, la Segarra, pel que fa a Jaume Ferran i la Conca de Barberà, si ens referim a Palau Ferré, ja han fet un primer pas a Barcelona per formar-se en les seves aules. Jaume Ferran i Camps (Cervera, 1928) va néixer a la capital de la Segarra, de família arrelada a la comarca però amb reminiscències franceses des de finals del segle XIX, i creix en un entorn emprenedor. L’èxit empresarial, malgrat les dificultats, els permet mantenir un nivell cultural destacat gràcies, en bona part, a les prestatgeries que tenien amb els principals títols de la literatura. De biblioteques, el seu tiet Agustí Duran n’era un expert, i això, marcava l’empremta familiar.

Maties Palau Ferré (Montblanc, 1921-2000) naixia a cal Francí, a la casa pairal d’un arbre genealògic que podia resseguir-se segles enrere a la vila ducal. Emmarcat en aquelles muralles medievals que recorden plenes d’èpica un

¹ Montserrat PONT, *Un treball magistral: Jaume Ferran y el núcleo poético catalán de la Segunda Generación de Posguerra*. “Miscel·lània Cerverina”, 7 (1991), pàg. 192.

Palau Ferré al seu estudi. Arxiu particular.

passat gloriós, la inspiració pel dibuix forma part del jove Palau Ferré. Qui sap si, el fet de tenir en aquella família d'artesans i comerciants, un avantpassat llunyà que va esculpir els relleus de la portalada de Santa Maria de Montblanc, podria haver-hi influït.

A la ciutat comtal Jaume Ferran es matricularà a la carrera de dret, a la Universitat de Barcelona. A les classes coincidirà, entre d'altres, amb el futur editor Josep Maria Castellet, l'activista cultural Ainaud de Lasarte o el polític Joan Raventós. Voldrà complementar aquests ensenyaments amb els de Filosofia i Lletres, on coincidirà amb el pragmàtic impulsor de la represa, Albert Manent. El fill de Marià Manent recordarà com “amb uns porxos i bancs, hi havia el pati de lletres que, segons el poeta Jaume Ferran, de Cervera i que ha viscut mig segle als Estats Units, va ésser el seu pati d'armes”.²

A la capital catalana, paral·lelament, Palau Ferré es formarà a les instal·lacions de l'Escola Superior de Belles Arts Sant Jordi. Allà, podrà convergir el seu estil propi que tan el caracteritzarà amb l'academicisme que imperava en els estudis artístics, propis del context i dels seus cànons estrictes. “Des de molt petit va veure clar que la seva vocació era ser pintor (...) home conseqüent i d'idees fermes, va lluitar pel que volia i ho va aconseguir”, afirma Antonio Salcedo, professor del departament d'Història de l'Art de la Universitat Rovira i Virgili.³

Dels anys en que Ferran realitzava els seus versos d'aprenentatge, entre tertúlies universitàries i barcelonines, Albert Manent detalla que “D'entre els dos darrers cursos de dret, quan jo hi vaig entrar, s'havia format un grup literari que tenia com a líder Alfons Costafreda i com a catalitzador Carlos Barral. Per a nosaltres [Costafreda] era un poeta fet i molt dotat. Llegia molt bé, posant-hi els cinc sentits i amb un punt de melangia, com els seus versos, que passaven del pessimisme a l'exaltació dionisiaca”.⁴

Ens referim a “la Generació del 50, dels 50, del mig segle, Generació del 60, dels 60, dels «nens de la guerra» o Generació pacifista” tal i com sintetitzava Montserrat Pont referint-se “al Grup generacional, grup literari o poètic,

² Albert MANENT, *La Represa. Memòria personal, crònica d'una generació (1946-1956)*, Barcelona, 2008, pàg. 63.

³ Antonio SALCEDO, *Maties Palau Ferré i el seu paradís*. Tarragona, 2011, pàg. 15.

⁴ A. MANENT, *La Represa*, pàg. 66.

cèl·lula generativa...” que estudiava María Pilar Hernández en el seu doctorat.⁵ El nucli poètic català d’aquesta generació estava format a més de Jaume Ferran i els ja esmentats Costafreda i Barral, a Jaime Gil de Biedma, José Agustín Goytisolo i Jordi Folch. Tenien complicitat manifesta amb noms com Enrique Badosa i el futur ministre Alberto Oliart. També amb els germans Ferrate(r) que, aquests sí, escrivien els seus versos en català.

Començaran publicant a la revista universitària *Estilo*, per passar a fer-ho, més endavant, a *Laye*, que serà la plataforma on mostraran les seves creacions literàries. Anomenats per la seva procedència uns com a industrials –Folch, Goytisolo, Gil de Biedma i Barral– i altres com a rurals –Costafreda i Ferran– aniran evolucionant separadament cap a la maduresa individual després d’aquesta primera etapa de creativitat comuna. Manent, que ja en aquells anys destacava a l’àmbit universitari pel seu activisme cultural, rememora a *La Represa. Memòria personal, crònica d’una generació (1946-1956)* que, de Costafreda i la seva generació de poetes en castellà “Jaume Ferran, aquest ambaixador universal dels valors de la Terra Ferma, me’n parlava, sempre a peu dret”.⁶ Segurament, passejant pels jardins de la Tamarita, al cor del barri del Putxet.

Palau Ferré, participa des de principis de la dècada dels cinquanta en exposicions d’art individuals i mostres col·lectives. Ja el 1951 trobem el seu nom a l’Exposició de Tardor que organitzava el consistori barceloní. L’Exposició de Primavera de 1953 també disposaria de quadres seus, com el Setè, Vuitè, Novè i Desè Saló d’Octubre que tindrien lloc a la capital catalana successivament entre 1954 i 1957. Aquells foren anys frenètics, instal·lat a l’eixample de Cerdà, sovint tornava a visitar la família o feia viatges d’estudi per la península, com el realitzat a Tudela, per copsar-ne les diferents atmosferes pictòriques.⁷ Trobem excel·lents crítiques als diaris de les pintures presents a les parets de la Sala Gaspar de la ciutat comtal el 1956.⁸

⁵ Montserrat PONT, *Un treball magistral: Jaume Ferran y el núcleo poético catalán de la Segunda Generación de Posguerra*, “Miscel·lània Cerverina”, 7 (1991), pàg. 187-192.

⁶ A. MANENT, *La Represa*, pàg. 70.

⁷ Els detalls del viatge a Tudela i el seu context són el centre de Francesc MARCO PALAU, *Palau Ferré en Tudela. Unos dibujos iniciales del artista en Navarra*, “Revista del Centro de Estudios Merindad de Tudela”, 20 (2013), pàg. 43-57.

⁸ De la primera etapa de Palau Ferré, se’n pot llegir un breu resum didàctic fet per l’autor al setmanari de la Conca de Barberà, Francesc MARCO PALAU, *Palau Ferré* 90+1, “Nova Conca”, 24 d’agost de 2012, pàg. 20.

Jaume Ferran davant de la Universitat de Cervera. Arxiu Carme Bonet, cedides per la família Ferran.

L'artista, en ple creixement, no podia estar al marge dels moviments que des de la intel·lectualitat catalana s'originaven per promoure, de nou, la recuperació cultural del país. El món editorial fou una de les seves fixacions, i per això Joan Crusellas impulsaria la col·lecció Els autors de l'ocell de paper. En aquesta es pretenia, com explica Margalida Pons, de la Universitat de les Illes Balears, a través de la tradició clàssica i amb l'ideal europeu en ment, afavorir la cultura catalana arreu de l'àmbit lingüístic.⁹ Així, Palau Ferré col·laboraria en el segon número d'aquesta col·lecció que sortiria a la llum gràcies a Editex, il·lustrant els textos de l'assagista valencià Joan Fuster, el nord-català nascut a les illes, Gumersind Gomila i el polifacètic Josep Maria Espinàs, del Principat. La portada del llibre, de Palau Ferré, no podia ser més explícita dins de la poètica de l'art: era l'Ítaca narrada per Homer, recuperada per Konstantin Kavafis i que als setanta seria corejada als concerts de Lluís Llach. En el projecte també hi col·laborarien, entre d'altres, Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo, Cirici Pellicer o Salvador Espriu.¹⁰

3. *La projecció internacional i la població natal*

Havent finalitzat els seus estudis respectius, és el moment que un i altre decideixen continuar veient món i obrir-se a noves realitats. En un primer moment Jaume Ferran se'n va a Madrid, per, posteriorment, travessar l'oceà Atlàntic i descobrir el continent americà. De la seva estada a la ciutat del riu Manzanares ens en parla Manent quan, a les seves memòries parcials, diu de Ferran que "fill de Cervera i nebot d'Agustí Duran i Sanpere (...) va viure anys a Madrid i per això va tractar la *crème* dels poetes castellans, que el consideraven un dels seus".¹¹

Poc després, i amb una bona dosi de casualitat afegida, fa una primera estada als Estats Units d'Amèrica, que amb conferències, cursos i la tasca encomanada per les universitats de Colgate primer i després Syracuse, com

⁹ Margalida PONS, *Poesia insular de postguerra: quatre veus dels anys cinquanta*. Barcelona, 1998, pàg. 80-81.

¹⁰ De la participació de Palau Ferré als projectes de recuperació nacional de Joan Crusellas va sortir publicat FRANCESC MARCO PALAU, *Palau Ferré, els ocells de paper i Nosaltres, els valencians*, "El Foradot", 74 (setembre-octubre de 2012), pàg. 7-8.

¹¹ A. MANENT, *La Represa*, pàg. 66.

Arlequí de Palau Ferré. Col·lecció particular.

unes classes a Colòmbia, va allargant-se en el temps fins que els cursos aniran succeint-se, amb certs intervals madrilenys i barcelonins. Els canvis de residència, tradició molt americana, s'aniran fent evidents a la seva vida.

El pintor, també farà un incipient aterratge a la meseta, on el 1957 exposarà a la madrilenya Sala del Prado de l'Ateneu. L'èxit obtingut en aquesta mostra d'art va fer que el Cercle Català de Madrid, format per empresaris i professionals liberals vinculats a la capital de l'estat, li retessin un sopar-homenatge a fi de celebrar-ho.¹² De fet, va ser en aquest context en el qual, tal com explica Jaume Ferran en l'entrevista realitzada, “ens vam conèixer a Madrid, quan Palau Ferré va exposar a l'Ateneu madrileny l'any 1957”.¹³

Poc després, Palau Ferré fa el viatge iniciàtic a París, al cor de l'avantguarda pictòrica, a l'encara capital cultural del món. Gràcies a dues beques del govern francès, entre 1959 i 1961 Maties, el pintor, té l'oportunitat de copsar allò que s'està creant a l'Escola de Belles Arts francesa. Però també l'estil mediterrani de l'Escola Italiana d'Art, on realitza classes. A més, complementa aquest aprofundiment al món del llenç amb l'aprenentatge, pel que fa a l'es-cultura, de les noves tendències de l'Europa de l'est, gràcies a l'estada aquells anys de ZBO a la ciutat de les llums.¹⁴

Palau Ferré exposarà, el 1959, a les proximitats del Sena, a la Galeria Paul Cézanne; i el 1961 a la Exposition de la Société des Artistes Indépendants al Grand Palais. Els diaris valoren molt positivament la mostra de la Galeria Tedesco i elogiaven els seus quadres del Salon de Nice. El prestigiós François Pluchart, a la secció d'art del diari *Combat. Le Journal de Paris*, es refereix a Palau Ferré i el seu art com *Vigoureuse, haute en couleur, sa peinture demeure attaché à un certain post-cubisme, mais recréé à travers un expressionisme*.¹⁵

Quan va considerar que ja havia trobat a París tot el que aquesta podia oferir-li llavors –ampliar la seva formació, percebre les noves corrents artístiques, la coneixença amb els exiliats presents a París, escriptors, poetes i polítics– decideix tornar a la seva vila natal. I serà des d'allà, al seu paradís, des

¹² *Actividades artísticas del Círculo Catalán*, “La Vanguardia Española”, 11 de juny de 1957, pàg. 17.

¹³ Jaume FERRAN, entrevista amb l'autor. Barcelona-Minneapolis, 14 de març de 2013.

¹⁴ Amb una perspectiva de cinquanta anys, en referència a l'etapa del pintor prop del Sena, s'edita el llibre Rosa de les Neus MARCO PALAU-Francesc MARCO PALAU, *Palau Ferré retourné à Paris*, París, 2013.

¹⁵ François PLUCHART, *Hartung et Palau Ferré: deux générations s'affrontent*, “Combat. Le Journal de Paris”, 5289, París, 21 de juny de 1961.

d'on crearà, lluny de la xarxa mercantil de l'art. Des del seu taller, el seu art travessarà fronteres i, també ell, viatjarà sovint, però sempre amb Montblanc com a punt de referència. "Exposava a França, on tenia molt bona crítica, però ell estava molt segur d'on volia viure i treballar. Montblanc fou des de llavors el lloc a partir del qual va construir tota la seva vida i la seva obra", sentència el crític d'art Antonio Salcedo.¹⁶

Jaume Ferran, en canvi, amb el pas dels lustres, anirà arrelant també als Estats Units, això sí, sense oblidar la seva Cervera natal, on tornarà sovint fent-hi breus estades, i l'inspirarà per nous versos. De la població o de la Catedral, de la qual, emfasitza María Pilar Hernández *emerge una de las voces de Cervera, como hemos visto, más arraigada en el alma-memoria del poeta: la voz de bronce de las campanas en su desgranar de palabras que escriben en el aire la secular historia de sus gentes*.¹⁷

El mateix passa en el cas de Palau Ferré, encara que el factor de l'enyorança no hi és present, ja que viu i contempla el pas de les estacions des de la Conca estant. Salcedo, especialista en art contemporani català, esmenta, en la monografia encarregada per la Diputació de Tarragona coincidint amb una exposició que el 2011 va realitzar-se al Museu d'Art Modern de Tarragona, que Palau Ferré "estava molt orgullós de viure a Montblanc i de viure del seu treball com a creador. Per a ell, el fet que les persones interessades en les seves obres haguessin d'anar a cercar-les allí, l'omplia d'una gran satisfacció".¹⁸ De la seva vinculació amb la terra, Vallès Rovira expressa que "sa plena identificació vila Montblanc és patent; retorn poble (...) líric clam ressorgit fons ànima encandilada, identificada tremp terra mare, fètil Gea rememorada".¹⁹ Dels seus paisatges, bona part són de les localitzacions properes al seu hàbitat natural. Ara bé, no es tracta d'uns quadres a *plein air*, com feien els impressionistes de l'hexàgon, sinó que reinterpretava els escenaris quotidians a partir de la coneixença sensorial.²⁰

¹⁶ A. SALCEDO, *Maties Palau Ferré*, pàg. 30.

¹⁷ María Pilar HERNÁNDEZ I AGELET DE SARACÍBAR, *Cervera (y Segarra) en el universo poético de Jaume Ferran*, "Palestra Universitària", 5 (1991), pàg. 158.

¹⁸ A. SALCEDO, *Maties Palau Ferré*, pàg. 108.

¹⁹ Josep VALLÈS ROVIRA, *Maties Palau Ferré. L'esguard guaita l'infinit*, Barcelona, 1997, pàg. 26.

²⁰ Per endinsar-se en la connexió entre Palau Ferré i el seu espai d'inspiració i creació: Francesc MARCO PALAU, *Montblanc i la Conca en la pintura de Maties Palau Ferré: imaginari, obra, referència*, "Aplec de Treballs", 31 (2013).

Així, si bé el continent americà en el cas de Jaume Ferran, com ens explica Ángeles Cardona, de la Universitat de Navarra, serà present en la seva poesia com a font d'inspiració,²¹ també el record segarrenc hi tindrà una presència important. En paraules de la llicenciada en Filologia Romànica, Hernández i Agelet de Saracibar, *una y otra, comarca y Ciudad, se irán convirtiendo con el paso de los años, en un microcosmos mítico de vivencias irrepetibles que, revivido a través del recuerdo o reencontrado por medio del sueño, latirá nostálgica y renacidamente entre sus versos.*²² Malgrat la llunyania geogràfica del poeta, a l'altra banda de l'oceà, la professora tutora de la UNED, expressava el 1991, que Jaume Ferran també formava part sentimentalment de la cultura del nostre país i de la seva història, ja que *es la historia de su tierra, pues, su propia historia integrada en la de Cataluña, «donde el corazón nortea», y en la que la brújula del tiempo se detiene a menudo en su ámbito natural.*²³

4. L'amistat en la distància, i el record dels estius

La generació poètica catalana de Mig Segle comença a disgregar-se. Si Costafreda havia fet el pas centre-europeu anant a viure i escriure a Ginebra, *en 1960, Jaime Ferran se traslada definitivamente a América, abandonando España como cinco años antes había hecho Costafreda (...) Estas separaciones, sin embargo, no suponen en ellos la muerte del espíritu grupal que les cohesionará durante años, y su amistad proseguirá a pesar de que sus vidas –y sus obras– parezcan avanzar por caminos divergentes* concreta la Cate-dràtica de l'Institut Màrius Torres a principis de la dècada dels noranta.²⁴ Tot i la contundent afirmació, el cert és que l'aïllament literari i individual serà un fet que els quilòmetres faran evident, tan pel cas austríac de Costafreda, com per a Jaume Ferran, que substituirà les tertúlies a les cafeteries de la plaça Reial per una vida familiar a Syracuse. La distància, tanmateix, no farà que la seva manera de fer canviï, i així, se'ns presenta per Pont com “*una persona*

²¹ Ángeles CARDONA, *Presentación y estudio de la trilogía crónica de Jaume Ferran*, “Actas del Congreso «Jaime Gil de Biedma y su generación poética»”, vol. II. Saragossa, 1996, pàg. 345-353.

²² M.P. HERNÁNDEZ, *Cervera (y Segarra)*, pàg. 152.

²³ M.P. HERNÁNDEZ, *Cervera (y Segarra)*, pàg. 159.

²⁴ Maria Pilar HERNÁNDEZ I AGELET DE SARACÍBAR, *Diseño evolutivo del núcleo poético catalán en la segunda generación de posguerra*, “Actas del Congreso «Jaime Gil de Biedma y su generación poética»”, vol. II. Saragossa, 1996, pàg. 343.

Jaume Ferran amb Carmen Rodríguez de Velasco. Arxiu Carme Bonet, cedides per la família Ferran.

*sensible ante la realidad humana. El entorno familiar, la educación que recibió, sus principios religiosos hacen de él una persona bondadosa, dispuesta siempre a ayudar sin recibir nada a cambio (...) personaje Tierno, dulce, de encanto espiritual.*²⁵

Eren temps d'intensa activitat i Jaume Ferran escrivia crítica artística als diaris, a proposta d'Ignasi Maria Sanuy. Col·laborava en les revistes de cultura hispànica i "preparava algun catàleg de pintura, com el que vaig fer per a una mostra de Maties Palau Ferré a la Biblioteca Nacional de Madrid"²⁶ segons

²⁵ Montserrat PONT, *Poesía y narrativa infantil en la obra de Jaime Ferran*, "Actas del Congreso «Jaime Gil de Biedma y su generación poética»", vol. II. Saragossa, 1996, pàg. 358.

²⁶ Jaume FERRAN, *Memòries de Ponent*, Barcelona, 2001, pàg. 176.

explica ell mateix en referència a la mostra de 1970.²⁷ Ferran, quatre dècades després, recorda que allà, Palau Ferré “va conèixer molta gent que van ser admiradors del seu art”.²⁸ Tot i la feina i la distància, el que és cert, és que, com esmenta Hernández i Agelet: “*las relaciones personales, sin embargo, siguen existiendo. Prosigue la correspondencia epistolar que en todo momento les ha unido, sustituida a veces por la urgencia del teléfono o por reencuentros fugaces*”.²⁹ Aquestes trobades fugaces de les quals parla poden ser fruit de conferències, celebracions o seminaris concrets, però també i sobretot, dels estius que Jaume Ferran i la seva esposa Carmen Rodríguez de Velasco Sánchez-Pacheco, acompanyats dels seus fills Jaume i Ofèlia, passen aquí.

Durant les setmanes o mesos de parèntesi mediterrani, quan el matrimoni Ferran-Rodríguez de Velasco venien a Cervera, a la seva enyorada Segarra, venint de Madrid o anant a Barcelona, gaudien d’uns dies de tranquil·litat i descans que aprofitaven per recuperar les excursions properes i els amics de sempre. Jaume Ferran, en la segona part de les seves memòries, *Diari de Tardor*, rememora aquells anys amb un format de conversa, parlant a la seva esposa.

El poeta lleidatà, fent memòria, ressegueix la geografia catalana per on havien passat i, endinsant-se a la Baixa Segarra, rememora, parlant-li a ella, que “amb tu deixem enrere la vall, creuant el pont sobre l’Ondara, i seguim el camí cap a Vallfogona de Riucorb, amb una primera parada a la capella del balneari, per contemplar el Via Crucis de ceràmica del pintor Maties Palau Ferré”.³⁰ D’aquesta obra de l’artista, Ferran ja n’havia parlat molt elogiosament a les pàgines de *Destino*, quan, el 1971 expressava que *en ella, lo que yo llamaría la estructura serial en que a menudo se manifiesta la personalidad del artista está llevada a un límite que conviene exactamente al tema que quiere servir, en el que la imaginación parece siempre templada por el fuero del seny vernáculo*.³¹

Aprofitaven, altres moments, per apropar-se de nou als monestirs cistercencs de la nostra demarcació. Així, dalt del cotxe, “Continuem cap a Poblet.

²⁷ Ramon FARALDO, *Palau Ferré en la Biblioteca Nacional*, “Ya”, 2 de maig de 1970.

²⁸ J. FERRAN, entrevista amb l’autor.

²⁹ M.P. HERNÁNDEZ, *Diseño evolutivo*, pàg. 343.

³⁰ Jaume FERRAN, *Diari de tardor*, Barcelona, 2008, pàg.15.

³¹ Jaume FERRAN, *El “vía crucis” de Vallfogona*, “Destino”, Barcelona, 15 de maig de 1971.

Palau Ferré al centre i Jaume Ferran a la dreta, a Cervera. Arxiu particular.

«Poblet és un món i un pou sense fons», deia l'abat Esteva i repetia Josep Pla, i ho comprovem en passar la porta de Prades i advertir que aquí acaba la carretera, i amb ella s'acaba el nostre món i en comença un altre³². Allà, Jaume i la seva dona Carmen travessaran “dues portes més –la Daurada, la Reial– i ens endinsem en aquell món únic que havíem explorat en viatges anteriors amb Maties, que trobava entre els monjos els primers admiradors del seu art³³. De fet, foren nombroses les peticions que rebia Palau Ferré per elaborar encàrrecs pictòrics, però ell, que defugia la mercantilització de l'art, només treballava en aquelles que li semblaven més adequades. D'aquí, en sorgiran construccions molt singulars, com el conjunt escultòric de la Sagrada Família de la Seu d'Urgell o la decoració de la capella de la casa fortificada de can Coll, a Lliçà de Vall.³⁴

³² J. FERRAN,, *Diari de tardor*, pàg. 19.

³³ J. FERRAN,, *Diari de tardor*, pàg. 19.

³⁴ De la singular obra de Lliçà, a mode de pintura mural, va publicar-se Francesc MARCO PALAU, *Les*

Entre aquestes sortides pel territori, per la terra ferma, pel món rural que ha anat modernitzant-se aquestes darreres dècades convertint-se el destí ideal per un turisme de qualitat que aprecia el valor afegit dels productes agraris autòctons, Jaume Ferran i Carmen Rodríguez aprofitaven la calidesa estiuenca per passar uns dies al Cambrils assolellat, on disposaven d'un apartament. La població costanera, a diferència de la propera Salou, encara no rebia, llavors, la munió de turistes que cada agost omplirien les platges. Al llibre editat per Edicions 62, dins de la col·lecció de Biografies i Memòries, Ferran relata a la seva dona com “anant o venint de Cambrils, Montblanc era una festa. Allí ens esperava un dels teus admiradors, el pintor Maties Palau Ferré, que et va fer el millor retrat, poc després de conèixer-te a Madrid”.³⁵ “Era la meua promesa i Maties en va fer un magnífic dibuix. Van simpatitzar sempre” declara Ferran, més de cinquanta anys després.³⁶ Rosa de les Neus Palau Palau, neboda de l'artista, reconeix l'obra excepcional que suposa aquest retrat ja que “va fer pocs retrats i aquests eren, exclusivament, per l'amistat que l'unia a les persones que hi són reflectides pictòricament o als seus nuclis familiars. Un altre d'aquests retrats és el que va realitzar pel polític Andreu i Abelló”.³⁷

Venint de Cervera per la carretera, ja coneixien l'indret en que s'elaboraven aquelles pintures, tintes xineses de multitud de colors, amb un traç ferm. Dirigint-se a la carretera que porta al Monestir de Poblet “El trobàvem al seu estudi als afores del poble i, si no hi era, seguíem fins al carrer Riber, 17, la seva llar pairal”.³⁸ Al taller o a casa, el devien trobar dissenyant la futura representació sobre tela, sinó fent-la ja, potser preparant el següent viatge per algun dels compromisos internacionals. Inauguracions, formant part del jurat en concursos de joves artistes o presentacions de projectes solidaris als quals li havien demanat obra seva com a reclam i suport.

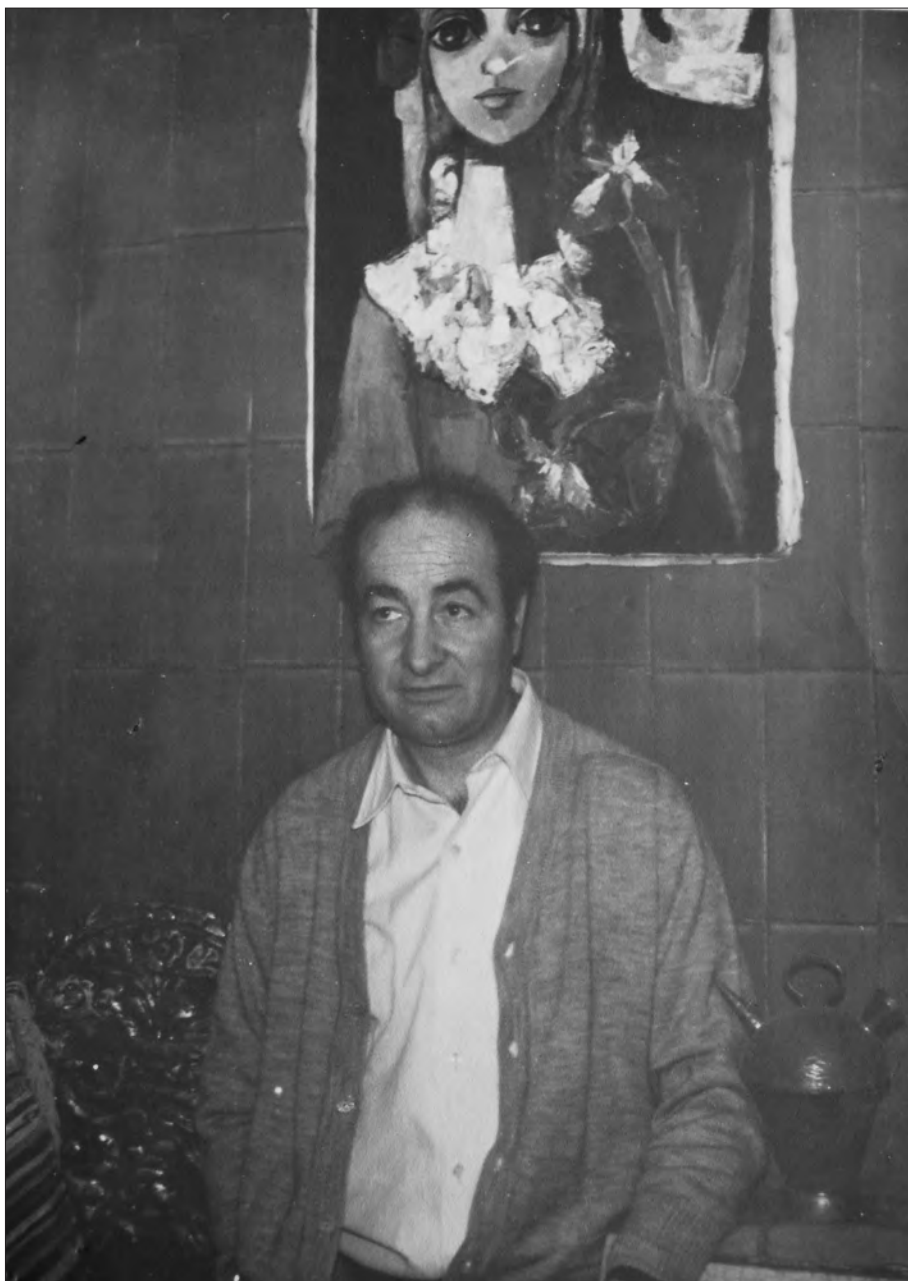
pintures de Palau Ferré a la capella de can Coll (Lliçà de Vall), “Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers” (2012), pàg. 39-49.

³⁵ J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg. 108.

³⁶ J. FERRAN, entrevista amb l'autor.

³⁷ Rosa de les Neus PALAU, entrevista amb l'autor. Tarragona, 7 de març de 2013. Neboda de l'artista, ha coordinat recentment els volums *Palau Ferré: el discurs artístic de la sardana* (2004); i *Palau Ferré: la Rosa de l'Amor* (2006), ambdós de l'editorial La Torratxa. Actualment està enlestint el tercer llibre temàtic del pintor.

³⁸ J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg.108.

Palau Ferré amb un dels seus quadres. Arxiu particular.

Amb l'arribada dels amics, la feina passava a un segon pla, ja que, com relata Ferran, “ens acollia amb un somriure de montblanquí passat per París i tornat a redós del poble per sempre. Brindàvem amb el vi de la Conca i admiràvem les seves últimes obres: gira-sols agegantats, roselles enceses, noies somiades amb un colom als llavis”.³⁹ Els quadres de Palau Ferré són vitals, amb una diversitat cromàtica que mostra la il·lusió de viure i la felicitat que hom pot trobar en un paratge de clima suau, envoltat de vegetació, amb flors primaverals, amb gustosa fruita fresca acabada de collir, amb dones de grans ulls verds que et sedueixen amb la mirada. Les fonts d'inspiració de Palau Ferré són múltiples, disposa d'un bagatge grecolatí que queda palès en les representacions mitològiques, però també les seves arrels al país, amb el símbol d'agermanament de la sardana.⁴⁰

En una d'aquestes visites a l'artista. Maties, el pintor, està treballant en un encàrrec nord-americà per a homenatjar Pablo Pícasso en el seu norantè aniversari.⁴¹ Palau Ferré, que coneixia el malagueny de la seva etapa parisenca, els ensenyarà, en paraules de Ferran, “l'esbós de Guer-blanc, el quadre que va exposar al nostre Museu Everson de Syracuse en un dels aniversaris de Pícasso”.⁴² Guer-blanc, en contraposició a l'horror dels bombardejos a la població durant la Guerra Civil, és un cant a la pau i a l'esperança, tal i com es relatava en un Congrés celebrat a la Facultat de Lletres de la Universitat del País Basc, UPV-EHU, el mes de maig de 2010. A Guer-blanc, joc de conceptes entre Guernica i Montblanc, l'home és capaç d'aturar el brau, i, el sol il·lumina àmpliament la imatge.⁴³

A la dècada dels noranta, Palau Ferré tornaria als Estats Units per partida doble. En una columna al setmanari de la Conca, coincidint amb els darrers comicis presidencials nord-americans, ho sintetitzava esmentant que: “La segona etapa de l'aventura americana de Palau Ferré, ja en època del president

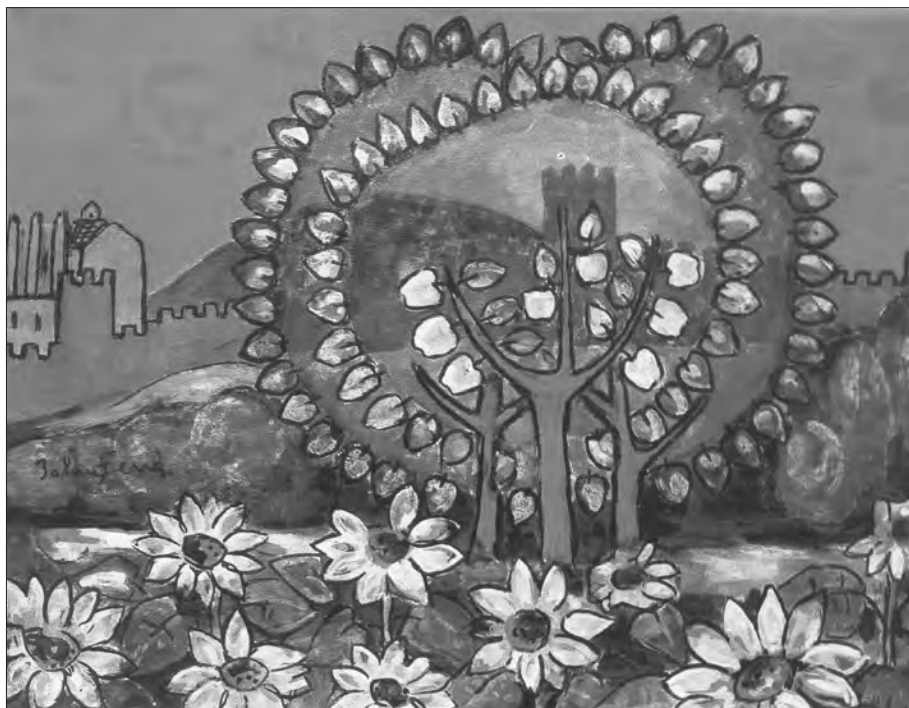
³⁹ *Ibídem*

⁴⁰ Les sardanes com a elements característics de les seves creacions, ja fossin en pintura, escultura o ceràmica, és el tema principal de Francesc MARCO PALAU, *Artistes i la sardana. Palau Ferré*, “SOM. Publicació de cultura popular catalana”, 308 (2013), pàg. 28-29.

⁴¹ José Martí GÓMEZ, *Palau Ferré: constatación de Picasso*, “El Correo Catalán”, 10 d'agost de 1971, pàg.19.

⁴² J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg.108.

⁴³ Rosa de les Neus MARCO PALAU, *Palau Ferré, Guer-blanc. Picasso, Gernica*, “Congrés Internacional País Basc-Països Catalans: camins de trobada”, Vitoria-Gasteiz, 2010, pàg.127-132.

Paisatge de Montblanc de Palau Ferré. Col·lecció particular.

Clinton, va portar l'art del montblanquí al mes de març de 1993 al *Mechanicsburg Art Center* de Pennsilvània i al mes de juny del mateix any Washington DC, a la seu de l'*Organization of American States*".⁴⁴ "A partir d'aquesta projecció exterior, un senador nord-americà que col·leccionava obra de Palau Ferré li demanà cendres dels seus quadres per ser exposades en museus d'art dels Estats Units, amb la voluntat de retre homenatge a la importància de la llibertat pels artistes".⁴⁵ Cal recordar, malgrat que aquesta no sigui la temàtica d'aquest article, que durant els setanta i els vuitanta Palau Ferré va procedir a cremar els quadres que acabava de pintar. Ho feia per fer evident la injustícia dels contractes i dels marxants que s'imposaven en el món de l'art, dels quals

⁴⁴ Francesc MARCO PALAU, *L'aventura americana: Obama, Clinton i Palau Ferré*, "Nova Conca", 2 de novembre de 2012, pàg. 21.

⁴⁵ *Ibidem*.

ell n'havia estat una víctima significada. L'art havia de ser lliure, i el somni americà hi podia ajudar.⁴⁶

Palau Ferré, amb els amics que l'havien vingut a visitar des de lluny, els ensenyava la vila ducal, on va preferir quedar-se malgrat les propostes que li feren a Barcelona, París i més endavant també als Estats Units, per formar part dels circuits comercials de l'art. Ell també era present arreu, i per això actualment trobem quadres seus en països insospitats. Feia, però, que els interessats s'apropessin al seu estudi. ««Com la Conca de Barberà, res no hi ha», proclamava Maties».⁴⁷ D'aquesta manera, quan Jaume i Carmen anaven al seu paradís, li explicaven novetats i li comentaven propostes de futur, «fèiem un tomb per la seva vila màgica, entràvem per la porta de la muralla on Sant Jordi va matar l'aranya, fèiem un vermut sota els porxos de la plaça i acabàvem a la Fonda dels Àngels o a l'Hotel Ducal, amb el dinar pantagruèlic al qual ens convidava.»⁴⁸ Rosa de les Neus Palau, neboda de Palau Ferré, posa èmfasi en que l'artista «era amant de la bona conversa i era amic dels seus amics, així, les sobretaules s'allargaven animadament amb temes artístics, culturals o filosòfics. La conversa continuava de camí al seu estudi, on admiraven les darreres obres que creava».⁴⁹

A l'estudi, tintes xineses apunt de finalitzar-se, plantejaments acolorits amb ceres tot just iniciant-se o resultats cromàtics tot sumant primaris amb altres, a la recerca de la intensitat més adequada. També a l'estudi si troben ceràmiques encara que aquesta faceta de l'artista ha estat sovint eclipsada per la notorietat que la seva pintura ha obtingut.⁵⁰ De fet, ja l'any 1956 a les pàgines de *Destino*, Arturo Llopis s'hi referia dient que: «*Palau Ferré era para todo el mundo únicamente pintor. Sólo unos cuantos sabíamos que le gustaba la cerámica y trabajaba con cierta periodicidad en la alfarería. El gusto por la forma, por la morbidez de las masas que se acusa en toda producción pictóri-*

⁴⁶ D'aquesta lluita per la llibertat artística dels creadors se'n parla, exemplificat en un llenç actualment propietat del municipi d'Alcover (Baix Camp), a FRANCESC MARCO PALAU, *Un quadre de Palau Ferré a Alcover: trajectòria convulsa d'una pintura (1964-1975)*, "Butlletí del Centre d'Estudis Alcoverencs", 2013.

⁴⁷ J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg. 109.

⁴⁸ J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg. 108.

⁴⁹ Rosa de les Neus Palau, entrevista amb l'autor.

⁵⁰ Una panoràmica general de la relació de Palau Ferré amb la ceràmica es troba a FRANCESC MARCO PALAU, *Més enllà de la pintura: la ceràmica de Palau Ferré*, "Butlletí Informatiu de Ceràmica", 105 (juliol-desembre 2012), pàg. 12-19.

Jaume Ferran el juny de 2011. Arxiu Carme Bonet, cedides per la família Ferran.

ca, el deseo de la dimensión le ha llevado a ese experimento, logradísimo ya, de la cerámica."⁵¹ Aquesta passió per la ceràmica, com també per l'escultura, i la sòlida i sincera amistat amb el matrimoni feia, que, com explica el poeta, "a mitja tarda encara et regalava un càntir picassià".⁵² La neboda de Palau Ferré, en aquest sentit, reconeix que "d'altres vegades, juntament amb els amics que havien anat a visitar-lo, aprofitaven per gaudir de Poblet, Vallfogona o desplaçant-se a poblacions properes on hi tenien coneguts".⁵³

Una tornada a casa després d'un dia joiós, com és natural, per la singularitat personal de Maties i per la distància geogràfica habitual, que tan sols els permetia trobar-se en ocasions comptades, al llarg dels anys. Cambrils, o

⁵¹ Arturo LLOPIS, *Las cerámicas de Palau Ferré*. Barcelona, Destino, 5 de maig de 1956.

⁵² J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg. 109.

⁵³ Rosa de les Neus PALAU, entrevista amb l'autor.

Cervera, segons el cas, podia ser la destinació del matrimoni. Els vincles entre escriptors, poetes i pintors, entre els destacats de les lletres, i aquells que colpeixen l'emoció amb els seus pinzells, eren més vius que mai. Les diferents branques de les humanitats i de les arts, del món cultural, de la intel·lectualitat catalana, però de ben segur arreu, ha tendit sempre als lligams, a la complicitat, i l'amistat entre Jaume Ferran i Palau Ferré en seria un de tants exemples.

Els vincles afectius, de versos i teles, de paper i figures, entraria en un parèntesi en els darrers moments del XX i quan hom entrava al segle XXI, ja que, relata Jaume Ferran, “ens havia deixat Alfonso [Costafreda] i Carlos [Barral], al mar de Calafell; Maties el pintor, fet terra de la Conca... Ara les noves ombres s'hi afegien i ens rodejaven en el lllindar del nou mil·lenni”.⁵⁴ El record i l'enyor es mantindrien, i el poeta cerverí dedicaria la segona part de les seves memòries a la seva dona, Carmen Rodríguez de Velasco Sánchez-Pacheco. El seu retrat, amb l'estil de Palau Ferré que tant caracteritza i enamora per la vitalitat dels seus colors, pel traç de les figures, pel cubisme expressionista, per l'expressionisme cubista sensorial, en seria testimoni.

5. *Conclusions*

Al llarg d'aquestes pàgines, s'ha mostrat, la connexió existent entre els autors catalans de literatura, els seus artistes plàstics, i la intel·lectualitat del nostre país de la segona meitat del segle XX. Les connexions entre les diverses branques i àmbits de les lletres, les humanitats i el món cultural s'entrecrua, tal i com hem detallat, en projectes, coneixences.

Noms com Joan Fuster, Carlos Barral, Gumersind Gomila, Alfonso Costafreda, Albert Manent, Jaime Gil de Biedma, Josep Maria Espinàs, Ainaud de Lasarte o Joan Crusellas acaben apareixent en el text a partir de la col·laboració de projectes concrets, pel fet de cursar estudis junts, tenir les mateixes inquietuds o pels vincles d'amistat esmentats, com l'exemple del poeta cerverí Jaume Ferran i el pintor, escultor i ceramista Palau Ferré, que va fer de Montblanc el seu paradís per inspirar-se i crear.

Hem copsat la tendència natural dels membres d'aquests àmbits culturals per formar-se a la ciutat de Barcelona, després d'una infantesa i joventut a les

⁵⁴ J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg. 119.

seves comarques respectives, que idealitzen com a refugi natural o paradís terrenal. En els seus casos, trobem, a més, una vocació internacional. Primer, tant l'un com l'altre, faran el pas a Madrid. Després, Jaume Ferran travessarà l'oceà per descobrir l'*American way of life* i els anys de Kennedy; Palau Ferré s'endinsarà a París, residint a la *Cité Universitaire*, amb les *bouquinistes* a la vora del Sena i exiliats i lletraferits als cafès de Montmartre. El poeta es quedarà a Nord-Amèrica i l'artista tornarà, ja que és aquí, entre la seva gent, on s'inspira i crea. La seva amistat continuarà, i en les visites, mantindran la complicitat existent entre la literatura i les arts plàstiques.

Jaume Ferran, poeta, coneixedor de les facultats americanes, escrivia des de Minneapolis –els Estats Units– per a la seva dona, després de tornar de la seva Catalunya que, “a Montblanc, on tan bones hores vam passar al costat d'en Maties, que fa poc ens va deixar per sempre. A la porta tancada i barrada del seu estudi, tocant a la carretera, encara hi penja el cartellet de «Tot seguit torno», que ningú no s'ha vist amb cor de retirar”.⁵⁵

⁵⁶ J. FERRAN, *Diari de tardor*, pàg. 15.

